

Popp József – egy kutatói életpálya lépcsőfokai

Nevét a magyar élelmiszer-gazdaság döntéshozói jól ismerik, hiszen évtizedek óta foglalkozik agrárközgazdasági elemzéssel, legújabbán pedig a fosszilisalapú gazdaságot helyettesítő biomassza-alapú gazdaság kilátásaival. Az agrárgazdaságot leggyakrabban az élelmiszer-termeléssel azonosítják, holott mindig is része volt a kender, len és gyapot termesztése, illetve nem élelmiszercélú feldolgozása. A bioökonómia (biomassza-alapú gazdaság) térhódításával egyre több biomasszát, elsősorban élelmiszernövényt, illetve annak melléktermékét használják fel nem élelmiszerként – például a kukorica, a növényolaj és a cukornád 15-25%-ából bioüzemanyag, csomagolóanyag stb. készül. Tehát a mezőgazdaság szerepe átalakul(t) a növekvő bioalapú vegyszer, gyógyszer, műanyag, gumi, textil és energia előállításával. Az erdőgazdaság is része a bioökonómiának a fa magas hozzáadott értékű feldolgozásával (fatermékek és -bútorok). A fenntartható fejlődést szolgáló ökoszisztéma-szolgáltatások piaci alapú kifizetései is előtérbe kerültek a bioökonómiában. Ezek a változások növelik az agrárgazdaság GDP-részarányát, a rangos folyóiratok és nemzetközi agrárközgazdasági elemzések is erre összpontosítanak (a kukorica, a növényolaj és a cukornád 15-25%-ából bioüzemanyag és csomagolóanyag készül).

A bonyhádi Petőfi Sándor Gimnáziumból a Keszthelyi Agrártudományi Egyetemre jelentkezett továbbtanulásra, elsősorban azért, mert a felvételi tantárgyakból – biológia, kémia és matematika – kiváló középiskolai eredményei voltak. Pályaválasztásában a nagyszülői indíttatás említhető, ami a mezőgazdasághoz kapcsolódott, de a továbbtanulásban a racionalitás erős szere-

pet játszott. Első generációs értelmiségi, szülei a magán-szférában kisiparosok voltak, édesapja szobafestő-mázoló, míg édesanyja harisnya-szemfelszedő vállalkozást vezetett. Édesapja vállalkozói pályáját a kényszer szülte, mivel 1956-ot követően három év börtönbüntetésre ítélték, amiből másfél évet le is töltött. Szabadulása után erkölcsi bizonyítvány híján

nem tudott elhelyezkedni, így kisiparos lett. A szülők természetesen nem rendelkeztek az értelmiségi közegebe való sikeres beilleszkedéshez szükséges kapcsolati hálóval és ismeretekkel, ezért fiatalként kívülről az új környezetbe való integrálódás az ezzel járó élmények mellett személyes dilemmákat és problémákat is okozott neki. Meg kellett küzdenie a családjá és az új közeg közötti társadalmi és kulturális különbségekkel. Budapesten, ahol pályafutását kezdte 1979-ben, a megélhetés nehézségei is gyakran nagy kihívást jelentettek számára az első 5-10 évben.

Első munkahelye

Az Agrárgazdasági Kutató Intézetben (AKI) 1979-ben állt munkába. Fiatal diplomás szakemberként egy kutatóintézetbe bekerülni és beilleszkedni nem szívderítő élmény, mivel itt ráébred az ember arra, hogy mennyire keveset is tud az agrárgazdaság komplex működéséről. Ráadásul az irodajaírókon különböző doktori címek és más nagyra tartott titulusok sorakoztak, ami még nagyobb kihívást jelentett. Pályafutását tudatosan tervezte, de nem akart kutató lenni. Több idegen nyelv ismerete miatt a külkereskedelemben szeretett volna elhelyezkedni Budapesten, mert vonzó volt számára a külföldi utazás, és úgy gondolta,

hogy ezen a pályán lehetősége adódik majd erre. Az egyetemen azonban az évfolyamfelelős tanára – dr. Kótun Károlyné – úgy vélekedett, hogy tudását ne fecsérje el, hanem legyen inkább kutató. Neki köszönheti, hogy állást kapott az AKI-ban.

Amikor bekerült a Kutató Intézetbe, elsősorban tervezéssel kellett foglalkoznia, de a pártközpontból irányított öt-éves tervek elemzése nem igazán tetszett neki, mert minimális mozgásteret adott. Erről a területről 1980-ban a főnök- és beosztottválasztási rendszer szabadította fel, amikor a nemzetközi pénzügypolitikai osztályra sikerült átigazolnia. Ha a főnöknel (osztályvezetőnél) nem maradt beosztott, akkor megszűnt a főnöki állás is. Az akkori főigazgató, Márton János által bevezetett szabad főnök- és beosztottválasztást ma is működtetni kellene, hogy akár a főnök, akár a beosztott legalább ötvenként megszabadulhasson egymástól. 1990-ben az AKI-ban is megszüntették a jól működő rendszert sok beosztott legnagyobb bánatára. 1982-ben mezőgazdaság-tudományi doktori címet szerzett a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen, majd 1984-ben a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen mérnök-közgazdász diplomát. 1989-ben a „dr. universitatis” fokozatot kapta pénzügytan szaktudományban a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen, 1988-ban a közgazdaság-tudományok kandidátusa lett (MTA).

A szocializmusban a bázisszemlélet uralkodott az agrárgazdaságban is, ahol a teljesítményeket főleg mennyiségben (tonna, liter) mérték, a minőségi szemlélet háttérbe szorult. Még ma is bennünk él a mennyiségi szemlélet. A magyar mezőgazdaság akkori teljesítménye látszólag versenyképes volt a világban a nemzeti támogatás, valamint a kőolaj- és élelmiszer-árak arány alakulásának függvényében. Alacsony olajár esetén relatíve felértékeltek az élelmiszert, de növekvő olajáraknál az élelmiszer értéke csökkent az olajhoz képest. Volt olyan idő-

szak, amikor a magyar élelmiszer-gazdasági termékek nagyon versenyképesek voltak (főleg a KGST-piacokon), de az 1979-es olajválság után egyértelműen kiderült, hogy a magyar mezőgazdaság nemzetközi összehasonlításban már közel sem annyira versenyképes, mint korábban volt. Ennek ellenére az 1980-as évek második felében a világbanki hitelfelvételekhez készített kalkulációk a realisnál pozitívabb képet festettek a magyar élelmiszer-gazdaság nemzetközi versenyképességéről, a rendszerváltás utáni évek azonban gyorsan rácafoáltak erre.

Már a rendszerváltást megelőzően is sok időt töltött külföldön. 1984–1988 között az MTA ösztöndíjasaként Kelet-Berlinben tanult a Humboldt Egyetemen, ahol a tudományok doktorának megfelelő Promotion B, azaz közgazdaság-tudományok doktora (Dr. sc. oec.) címet szerzett. Ezt követően 1988–1990 között Nyugat-Németországban (NSZK) dolgozott, ugyanis a Hanns Seidel Alapítványnál vendégkutatói állást nyert a Münchener Műszaki Egyetemen (Technische Universität München). A München közelében található Freising-Weihenstephanban végzett oktatói/kutatói munkát, miközben az NSZK egész területén tartott előadásokat (számos sajtócikk is megjelent erről).

Hogyan élte meg a rendszerváltást külföldön?

Popp József 1990-ben Münchenből egyenesen Washington DC-be került diplomatának (mezőgazdaság, Kereskedelmi Világszervezet [WTO]), ahol nyolc évet töltött el. Kívülről szemlélve Magyarország helyzete kedvezőtlenebbnek tűnt, mint belülről. Amíg belül van az ember, addig kronológiailag tudja megfigyelni az ország fejlődését, azaz időrendben látja a változásokat. Amikor viszont az ország határain kívülre kerül, akkor ez a viszonyítási alap megszűnik, ezért a hazai folyamatokat a globális összefüggésekben volt célszerű megvizsgálni már akkor is, hogy a világban is el tudjuk helyezni magunkat.

Nehéz döntés volt a washingtoni állás elfogadása, mivel Németországban is marasztalták, de nagyon kíváncsi volt, hogy Washingtonból milyennek látszik a világ és különösen Magyarország. Egy átlagpolgár az USA-ban Magyarországról keveset, vagy jószerivel semmit sem tud. Persze a képzetesebb amerikaiak azért tudják, hogy létezik Magyarország, de ennél sokkal többet nem, mivel a posztoszocialista közép-kelet-európai országokat egy blokként, panelként kezelik. Szerintük Európában túlságosan ragaszkodnak az emberek a gyökereikhez, a hagyományokhoz, a múlthoz, ami a gazdasági fejlődés gátját is jelentheti. A nagyon kritikus vélemények között szerepel az is, hogy komoly változás nélkül az öreg kontinens belátható időn belül leszakad a világon meghatározó régiók teljesítményétől. Lehet, hogy ez már megtörtént?

Igaz, hogy az EU-ban a tagországok között is nagy szemléletbeli különbség van. Vegyük példának a mezőgazdaságot Magyarországon és Dániában (Popp József itt is több hónapot töltött el ösztöndíjjal). Dániában leggyakrabban a sertésszektor nemzetközi versenyképességét emelik ki. Dániából az előállított sertéshús mennyiségének 90%-át exportálják, legnagyobb exportpiaca az EU, de az összes export 30%-a harmadik országokba kerül. A harmadik országokba irányuló sertéshúsexport árai meghatározzák a belső termelői árat függetlenül attól, hogy Dániában hogyan alakul a sertéshizlalás önköltsége. Azzal foglalkoznak inkább, hogy például Kína, Japán, Dél-Korea és Oroszország milyen áron mennyi sertéshúst vásárol, ezeket az exportárakat közvetítik a termelők felé. Magyarországon viszont az önköltségből indulnak ki a termelők, és ehhez képest szeretnének nyereségesen gazdálkodni, nem a nemzetközi piaci árakhoz viszonyítva. Ez a szemlélet nem veszi figyelembe, hogy a globalizált élelmiszer-kereskedelem kiterjedt földrajzi régióból szerzi be az élelmiszert, és az átlagos beszerzési árat közvetíti általában a helyi termelők felé is, vagyis a

helyi gazda önköltsége már nem mérvadó. Nekünk arra kell törekedni, hogy mi szorítsuk ki őket saját piacainkról.

Magyarország élelmiszer-gazdasága nehezen alkalmazkodik a megváltozott viszonyokhoz. Ökológiai adottságainkra sok évtizeden keresztül a kitűnő jelzőt használtuk, utána viszonylag kedvezőnek (aszály és árvíz) írtuk le, ma már ez sem mondható el a klímaváltozás tükrében. Ha Magyarország tömegárúkkal szeretne versenyezni a világpiacon, akkor tudomásul kell venni a kegyetlen nemzetközi versenyt egyrészt az alapanyag-termelésben (tömegárut számos országban tudnak előállítani a hazainál alacsonyabb önköltségen), másrészt a feldolgozóiparban, ahol a magyarországi kisebb méretű kapacitások jelentenek méretgazdaságossági hátrányt. Ezért hazánk elsősorban magas hozzáadott értékű, hagyományos, speciális és földrajzi árujelzővel ellátott élelmiszerexportjával lehet versenyképes a nemzetközi piacon.

Külföldről visszatérve újra az AKI-ban

Amikor visszatért Magyarországra, éppen kormányváltás zajlott, így jobb híján közel egy évig a Külügyminisztériumban dolgozott az Integrációs Államtitkárság Európai Közösségek Főosztályán közigazgatási főtanácsadóként, ahol Magyarország EU-csatlakozásának kérdéseivel foglalkozott. 1999-ben igazgatóhelyettesi állásajánlatot kapott az AKI-ban Udovecz Gábor főigazgató jóvoltából. Akkor az Intézet napi kapcsolatban állt a mezőgazdasági input-ellátókkal, a gazdálkodókkal, az élelmiszeriparral és az élelmiszer-kereskedelemmel, továbbá a szakmai érdekképviselői szervezetekkel, az agrár-felsőoktatási intézményekkel, valamint a hazai, külföldi és nemzetközi kutatóintézetekkel. Az AKI mint háttérintézmény számos területen dolgozott együtt (az akkori nevén) a Vidékfejlesztési Minisztériummal is. Popp József rendszeresen képviselte a minisztériumot Brüsszelben

az EU bizottságainak ülésein, Párizsban a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) munkaterveinek kidolgozásában és Genfben a WTO munkájában.

Az AKI-ből nézve a magyar mezőgazdaság egyik legnagyobb megoldásra váró problémája az volt, hogy a kis- és a nagygazdaságok integrációjában, a munkamegosztásban továbbra sem történt komoly előrelépés, pedig ezzel jelentős mértékben javíthatta volna a rendelkezésre álló kapacitások kihasználtságát a kölcsönös előnyök alapján. A másik jelentős gondot a birtokszerkezet jelentette, amelyet a racionalitás helyett – számos kivétel mellett – sokkal inkább a politikai döntések határoztak meg, így nem beszélhettünk az egész magyar mezőgazdaság versenyképességének javításáról. 2008-ban a Magyar Tudományos Akadémia az MTA doktora tudományos címet adományozta neki. 2009-ben kapott egyetemi tanári kinevezést a Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Karán. Az AKI-ből főigazgató-helyettesként távozott 2012-ben, azóta a felsőoktatásban tevékenykedik.

Mit jelent számára a felsőoktatás?

2012–2019 között a Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Karán oktatott és kutatott, ahol egyetemi tanár, intézetigazgató, dékánhelyettes és a doktori iskola vezetője volt. Az Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskolában nevéhez fűződik az angol nyelvű PhD-képzés elindítása. 2019. július 1-én vette át a Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Karának vezetését, majd a Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Doktori Iskola vezetését is. A Szent István Egyetem súlyos pénzügyi hiánya komoly hatékonysági intézkedéseket, átszervezést tett szükségessé, de 2021. február 1-jén létrejött az alapítványi fenntartású Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem (MATE), ahol Popp József intézetigazgató, valamint a Gazdaság- és Regionális Tudományok Doktori Iskola vezetője volt. A MATE első feladata az új

Szervezeti és működési rend (SzMR) kialakítása volt, amivel nagyon sok oktató és kutató nem értett egyet. Megkezdődött a tömeges elvándorlás, Popp József pedig 2021-ben a Neumann János Egyetemen helyezkedett el, ahol egyetemi tanárként aktív szerepet játszott a Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola létrehozásában.

A sikeres doktori iskolai akkreditáció (2023) után elindult a magyar és angol nyelvű PhD-képzés, jelenleg már 80-nál több magyar és angol nyelvű PhD-hallgatója van a Doktori Iskolának.

A felsőoktatásban meghatározó szerepet játszott az MSc-képzésben, a Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskolák vezetésében, a doktori képzés színvonalának növelésében és a követelményrendszer szigorításában, valamint az angol nyelvű képzés elindításában és megszilárdításában. A PhD-képzésben oktatott tárgyak között szerepel a tudásmetria, a körforgásos gazdaság, a bioökonómia, a fenntartható fejlődés, valamint az élelmezés-, energia- és környezetbiztonság.

Számtalan nemzetközi konferencia keretében tartott komoly nemzetközi visszhangot kiváltó előadásokat, és számos könyvfejezetet is publikált neves nemzetközi kiadványokban. Előadásokat tartott az Európai Bizottság, az Európai Parlament, az OECD és a WTO felkérésére is. A brüsszeli RISE Alapítvány által 2009-ben szervezett brüsszeli fórumon a munkacsoport tagjaként részt vett a legújabb KAP-reform megalapozását szolgáló nemzetközi kiadvány elkészítésében az Európai Bizottság számára. Külföldi egyetemeken is részt vesz az oktató- és kutatómunkában – a WSB Egyetemen Lengyelországban és a University of Johannesburg egyetemen a Dél-afrikai Köztársaságban, ahol korábban a North-West University kutatója is volt. 11 végzett doktorandusza van (ebből 2 angol nyelvű) és 5 PhD-hallgató témavezetője. Kutatói és oktatói kapcsolatai kiterjednek a nemzetközi szervezetektől kezdve az európai és tengerentúli kutatóinté-

zeteken át a külföldi egyetemekig. Popp József angol és német nyelvből felsőfokú, orosz nyelvből középfokú állami nyelvvizsgával rendelkezik. A Stanford Egyetem által a világ vezető kutatóiról publikált listán a felső 2 százalékban Popp József neve is szerepel évek óta. 2019-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, 2025-ben a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja lett.

Tudományos közéleti tevékenységei, kitüntetései és díjai

A Magyar Tudományos Akadémia (MTA) testületeiben is visel tisztséget, ahol az Agrártudományok Osztályának elnökhelyettese, az Agrár-közgazdasági Tudományos Bizottság tiszteletbeli elnöke, a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj Szakértői Kollégiumának elnöke, az MTA Körforgásos Gazdaság Osztályközi Állandó Bizottságának tagja (korábbi elnöke) és az MTA Fenntartható Fejlődés Elnöki Bizottságának tagja. Számos külföldi szervezet aktív tagja volt, ma pedig

az EU bioökonómiai stratégiájában központi szerepet játszó BIOEAST Tanácsadó Testület tagja (2021–), a Körforgásos Bioalapú Európai Gazdaság Közös Vállalkozás (Circular Bio-based Europe Joint Undertaking) Tudományos Bizottságának tagja (2022–2025) és az ENSZ Környezetvédelmi Programjának (UNEP) Globális környezeti kihívások (GEO-7) fenntarthatósági jelentés vezető társszerzője (2023–). Egy tucat hazai és külföldi folyóirat szerkesztőbizottsági tagja és elnöke. Tudományos kitüntetései közül kiemelhető a Lifetime Achievement Award (életműdíj), Delhi School of Professional Studies and Research (2011); az Akadémiai Díj (2011); a Dr. Kádár Béla-díj, Debreceni Egyetem (2013); a Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Karának ezüst díszérme (2015); az Év kutatója – Neumann János Egyetem Kiválósági díj (2023); A Zöld Pénzügyi Tudományos Nagydíj, Magyar Nemzeti Bank (2024); az Anniversary Plaque „Amfiteatru Economic 25” és a Diploma of Excellence „Amfiteatru Economic 25”, Bucharest University of Economic Studies (2024) és a DAB Pro Scientia érme, MTA Debreceni Területi Bizottsága (2025). Munkáját díszdoktori címeikkel is elismerték, 2010-ben a Pannon Egyetemen tiszteletbeli doktori (Doctorem Honoris Causa), a Delhi School of Professional Studies and Research egyetemen tiszteletbeli professzori (Honoris Causa Professorship) címet vehetett át.

Gyakorlati tapasztalatai

1999–2018 között a pápai Agroprodukt Zrt. igazgatóságának elnöke, 2004–2008 között pedig a Komáromi Mezőgazdasági Zrt. igazgatóságának tagja volt. Az OTP Agrár Kollégium számára több mint 10 tanulmányt írt társszerzőkkel együtt a legfontosabb növénytermesztési és állattenyésztési ágazatok, illetve a takarmányipar kilátásairól, legújabbán pedig az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodásról. Országszerte előadásokat tartott az Axiál, a KITE, az IKR, az

Agrárkamara, a MOSZ (TESZÖV) és számos multinacionális inputellátó cég (Syngenta, Bayer/Monsanto, Dow Chemical/DuPont, Pioneer, BASF stb.) cégvezetőinek, továbbá tanácsadási tevékenységgel és elemzésekkel is foglalkozott piaci szereplők felkérése. Ukrajnában élő tv-műsorban is részt vett a földpiacról szóló vitában (Public Debate – Land Market, Kijev, Ukrajna, <https://www.youtube.com/watch?v=NCUVEETHNYw>).

Munka után mi kapcsolja ki?

Sportol, ezen belül a teniszezést, futást és úszást helyezi előtérbe. A futás szeretete még

Keszthelyről származik, ahol a Keszthelyi Haladás SC-ben volt futóatléta.

Debrecen, 2025. szeptember 1.

Oláh Judit

*egyetemi tanár, az MTA doktora
az Agrár-közgazdasági Tudományos
Bizottság elnöke*

Popp József székfoglaló előadása meghallgatható az MTA Videótár felületén:

<https://www.youtube.com/watch?v=YpXU9C7MRxM&t=242s>